

Del og helhed

Om ingrediensskader og komponentskader i produktansvarsretten

Af advokat, lic.jur. John Peter Andersen

Mangelsansvar efter købeloven og erstatningsansvar efter dansk rets regler om produktansvar er to ganske forskellige ansvars kategorier. Det kan have overordentlig vidtrækkende betydning for de implicerede parter, om en skadessituation skal bedømmes efter mangelsreglerne eller efter produktansvarsreglerne. Ansvarsbedømmelsen er forskellig, erstatningsopgørelsen er forskellig, forældelsesreglerne er forskellige, og i en række tilfælde med udenlandske parter er tilmed værnetingsreglerne forskellige. Den ansvarlige parts forsikringsdækning vil ofte afhænge af, om forholdet rubriceres som en mangel ved det leverede produkt eller den leverede ydelse eller som en produktskade. En række meget vanskelige tilfælde opstår, når den solgte genstand blandes sammen med eller på anden måde indgår som en bestanddel i køberens færdigvare. Er genstanden en ingrediens, skal skaden på færdigvaren som udgangspunkt bedømmes efter køberettens mangelsregler. Er genstanden derimod en komponent, skal skaden på færdigvaren som udgangspunkt bedømmes efter produktansvarsreglerne. I artiklen drøftes sondringen mellem køberet og produktansvar og den problemfyldte sondring mellem ingrediens- og komponenttilfælde, dels i lyset af et par utrykte retstilfælde, som har sat problemet på spidsen, dels ud fra en række analytiske synspunkter, der kan tjene som hjælpekræfter ved sondringens gennemførelse i praksis.

1. Produktansvar og mangelsansvar

Det er en fast grundsætning i produktansvarsretten, at skade, der rammer selve det defekte produkt, ikke omfattes af produktansvaret. Grundsætningen er lovfæstet direkte i produktansvarslovens § 2, stk. 2, 2. punktum, men gælder også uden for produktansvarsloven – som jo alene omfatter personskader og forbrugertingsskader – og dermed for produktansvar i forholdet mellem erhvervsdrivende.[1]

Grundsætningen er i virkeligheden selve skelstenen i grænsedragningen mellem det erstatningsretligt funderede produktansvar og det køberetlige mangelsansvar. Produktansvar er kendetegnet ved, at et defekt produkt forårsager skade på noget *andet end sig selv*. Dåseleverpostej indeholder pølseforgiftningebakterier og slår forbrugeren ihjel. Smøreolien er uden smøreegenskaber og ødelægger bilmotoren. Airconditionlægget i en etageejendom overopheder på grund af en elektronisk styringsfejl og forårsager brandskade på bygningen. Fryseanlæggets termostat virker ikke, hvorved frostvarerne tør op og går i forrådnelse. Produktansvar kan forekomme i

utallige skikkelser, men de centrale begrebskendetegn er de samme: produktet har en eller anden egenskab, som det henset til produktets påtænkte eller forventelige brug ikke bør have, og denne egenskab er årsag til et skadesforløb.[2]

Produktansvaret omfatter såvel aktiv befordring af et skadesforløb som manglende effektivitet til standsning af et skadesforløb. Modgiften virker ikke, og patienten dør.

2. Det vil i mange tilfælde være genstand for tvist, hvilken brug producenten af produktet burde have forventet hos brugerne. Skal en producent af lim forudse, at nogle brugere »sniffer« limen, således at der er grund til at advare mod sundhedsfarene herved ved advarsel på emballagen? Skal producenten af et toiletsæde forudse, at brugeren kan finde på at stå op på sædet, således at det bør dimensioneres så kraftigt, at det kan bære en voksen person? Skal producenten af gulvlysestager forudse, at lysestagen kan vælte, hvis den tippes ud over bestemte hældningsvinkler, således at der bør advares herimod af hensyn til brandfaren? Se herom bkg. nr. 76 af 15.02.1996 om stabilitetskrav til gulvlysestager, udstedt i medfør af produktsikkerhedsloven, der i § 6, stk. 1, karakteriserer et produkt som sikkert, »... hvis det ikke indebærer sundheds- eller sikkerhedsfare for personer eller ejendom, når det anvendes til det forudsatte formål eller på en måde, som det forventes at blive anvendt på«. Denne karakteristik er ikke sammenfaldende med det tilsvarende led i defektbegrebet i produktansvarslovens § 5, hvor der tales om »den anvendelse af produktet, som med rimelighed kan forventes«. Om problemstillingen se i øvrigt John Peter Andersen: »Produktansvar« 1992, side 90-91. Produkter, der er forsynet med forkert etikette og af den grund kan blive årsag til skade, anses som defekte, jf. U 1923.678 Ø (flaske med saltsyre forsynet med etiket som blegevand) og U 1989.961 Ø (kemikalie forsynet med forkert etikette medførte skade). På tilsvarende måde kan ufuldstændig brugsanvisning ligeledes medføre produktansvar, jf. »komfur-sagen« i U 1994.53 H og U 1997.203 V.

1. Lov om produktansvar fra 1989, der trådte i kraft den 10. juni 1989, hviler på et EU-direktiv, nemlig Rådets direktiv af 25. juli 1985 om tilnærmelse af medlemsstaternes administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om produktansvar, 85/374/EØF. Det særlige mellemlidiansvar i produktansvarslovens § 10 er en dansk opfindelse, der ikke er en følge af direktivet. Om produktansvarsdirektivets omsætning til national lov i de respektive medlemslande kan navnlig henvises til »European Product Liabilities«, 2. udgave, af Patrick Kelly og Rebecca Attree, Butterworths 1997. Om uensartetheden i harmoniseringen af det europæiske produktansvar, se John Peter Andersen i U 1994 B.1.

Ildslukkeren virker ikke, og branden kan ikke slukkes. Også her er der produktansvar. Derimod er det blot forsinkede produkt ikke defekt. Modgiften når ikke frem, og patienten dør. Dette skyldes imidlertid ikke en egenskab ved produktet, men ved produktets levering. Strømsvigt, hvorved strømmen udebliver, er ikke en defekt ved elektriciteten. Hvis modgiften ankommer i utilstrækkelig mængde til at redde patienten, kan der efter omstændighederne blive tale om produktansvar, men ellers må ansvaret for manglende mængder i sådanne tilfælde bedømmes som forsinkelse med en del af varen. Det vil bero på mængdens betydning for produktets specielle brugs-egnethed. En ildslukker, der leveres kun halvt fyldt op, er defekt, hvis den manglende påfyldning efter en normal brandteknisk målestok gør ildslukkeren ude af stand til at bekæmpe en gennemsnitlig lænestolsbrand.

Det køberetlige mangelsansvar er i modsætning hertil kendetegnet ved, at fejlen ved produktet ikke forvolder skade på noget andet end produktet selv. Den nye barbermaskine virker ikke på grund af en defekt i et af maskinens mikrorelæer. Dette er en køberetlig mangel. Skaden begrænser sig til selve den genstand, hvori defekten forefindes. Men breder skadesforløbet sig – barbermaskinens fejl bevirker, at metaldelene på barbermaskinens kabinet bliver strømførende og slår brugeren ihjel – kommer produktansvaret ind i billedet.

Det gør betragtelig forskel, om forholdet skal betragtes efter de køberetlige mangelsregler eller efter reglerne om produktansvar. Mangelsansvaret har som hovedregel kun en levetid på 1 år efter genstandens overgivelse, jf. købelovens § 54. Produktansvar, der er at betragte som et erstatningsansvar uden for kontrakt – se U 1994.342 Ø og U 1986.922 H – forældes efter den almindelige 20-årsregel efter Danske Lov 5-14-4 og efter 1908-lovens 5-årsregel, medmindre der er tale om produktansvar omfattet af produktansvarsloven, hvor forældelsen bestemmes af henholdsvis en 3-års-regel og en 10-års-regel. Det er en særlig finesse ved produktansvarslovens § 14, stk. 1, at den udvider 3-års-reglen til også at gælde for produktansvar efter de almindelige erstatningsregler uden for loven, dvs. culpa-reglen.[3]

3. Den nærmere afgrænsning af denne udvidelse af forældelsesreglen kan give anledning til tvivl, se Bo von Eyben m.fl. i Lærebog om Erstatningsret 3. udgave 1995, side 215. Med udvidelsen får det dog særdeles stor betydning, om en skade kan karakteriseres som en produktskade, således at ansvaret herfor er et produktansvar, eller om skaden skyldes andet ansvarspådragende forhold, f.eks. en fejl ved en arbejdsydelse. Sondringen kendes også fra forsikringsrettens sondring mellem erhvervsansvarsforsikring og produktansvarsforsikring, hvor sondringen kan være udslagsgivende for, om en skade er forsikringsdækket, se f.eks. ØLD af 01.02.1995 i Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling bind 1, 1995, side 75, hvor retten fandt, at et tagrenserfirma, der var ansvarligt for, at asbestholdigt vand trængte ned i en ejendom i forbindelse med en spuling, var

Denne regulering af produktansvaret er den almindelige. Det må ikke overses, at der på en række særlovsområder meget vel kan være specialregler med betydning for erstatningskrav, der hidrører fra en produktskade – arbejdskadeloven, patientforsikringsloven, lov om erstatning for atomskader, lov om erstatning for lægemiddel-skader m.fl.

2. Sammensatte produkter

Grænsedragningen mellem produktansvaret og mangelsansvaret som bestemt ved omfanget af skadesforløbet virker ved første øjekast simpel, men den gemmer i virkeligheden på nogle ganske indviklede problemer. Det første problem ligger i, at de fleste genstande er *sammensatte* – de består af en samling af løse dele og råvarer. Skønt køberen af barbermaskinen kun kan gøre et mangelsansvar gældende over for sælgeren, hvis barbermaskinens eneste fejl er, at den ikke virker, men i øvrigt ikke volder skade, så vil producenten af barbermaskinen, der jo til syvende og sidst stilles over for mellemhandlerens regreskrav, have betydelig interesse i at videreføre sit ansvar til leverandøren af den defekte underkomponent, ikke mindst hvis der er tale om en serieskade, som bevirker, at titusindvis af barbermaskinerne lider af samme gennemgående fejl. Omkostningerne ved hjemkaldelse og udbedring – for slet ikke at tale om tabet af markedsstatus som følge af et miskrediteret produkt – kan være meget betydelige og i yderste fald helt ødelæggende for en uheldig virksomhed og dens produkt.

Om skaden alene har ramt selve den defekte genstand eller andet og mere end denne genstand, afhænger af, hvad man har købt. Ifølge Justitsministeriets bemærkninger til produktansvarsloven fra 1989 gør det ingen forskel for forbrugerens retsstilling, at han kan påvise, at en skade på den købte genstand har sin direkte årsag i en defekt underkomponent.[4] Man kan tænke sig, at den nye bil har kørt upåklageligt hele det første år efter købet, men kort efter udløbet af 1-års-fristen udbreder bilen totalt som følge af en fejl i det elektriske kørelys.[5]

dækket af sin erhvervsansvarsforsikring, fordi forureningen måtte anses for sket i forbindelse med arbejdets udførelse, hvorfor der ikke var tale om produktansvar, som tagrenserfirmaets forsikringselskab havde hævdet. At den relativt korte forældelsesfrist rent faktisk kan spærre for ellers lødige produktansvarskrav ses af U 1998.111 V, hvor et krav hidrørende fra en alvorlig salmonellaforgiftning ikke kunne gennemføres på grund af den 3-årige forældelse.

4. Jf. Justitsministeriets lovforslag nr. 54 af 12.10.1988, punkt 7, om produktansvar i forhold til det køberetlige ansvar.
5. I tiden efter indførelsen af lovpligtigt kørelys i 1990, færdselslovens § 33 a, fik mange bilejere eftermonteret kørelysautomatik. Et svensk system blev ifølge dagspressen anklaget for at forvandle bilerne til »brandbomber«, idet systemet gav kortslutning og dermed i nogle tilfælde medførte bilbrande. I sådanne

Sælgeren kan ikke længere gøres ansvarlig efter købeloven; og ifølge bemærkningerne til produktansvarsloven kan bilejeren altså heller ikke gøre sælgeren ansvarlig for skaden på bilen efter produktansvarsloven. Bilen og kørellysaggregatet hørte sammen ved salget, og skaden har derfor alene ramt selve det defekte produkt, bilen.

Det er et spørgsmål, om denne opfattelse uden videre er fuldt forenelig med den direktivbestemte ordlyd af produktansvarslovens § 2, stk. 1, hvorefter produktbegrebet dækker enhver løsøregenstand »... uanset om genstanden er indføjjet som en bestanddel af en anden løsøregenstand eller en fast ejendom«. Affattelsen af loven er omtrent parallel med kildebestemmelsen i produktansvarsdirektivets (85/374EØF) artikel 2, der benytter ordvalget »... selv om genstanden indgår som en fast bestanddel i en anden løsøregenstand eller i en fast ejendom«. I den engelske version hedder det: »... even though incorporated into another movable or into an immovable«.

Lægges den anførte opfattelse imidlertid ikke til grund, bryder den traditionelle og velindarbejdede sondring mellem køberetligt mangelsansvar og produktansvar i alvorlig grad sammen, eftersom mangler ved sammensatte produkter i langt de fleste tilfælde netop lader sig henføre til en eller flere fejlbehæftede underbestanddele. Hvis dette skulle bane vej for et krav mod leverandøren af det samlede produkt, ville købelovens 1-års-forældelsesregel ikke skænke leverandøren megen beskyttelse. Da produktansvarsdirektivet ikke har tilsigtet nogen forskydning af grænsedragningen mellem kontraktsretten og erstatningsretten, må man antage, at den anførte opfattelse giver en dækkende beskrivelse af retstilstanden.

Til gengæld spærrer opfattelsen ikke for det produktansvar, som køberen af bilen retter mod producenten af kørelyset samt mod de med denne hæftende mellemhandlere, alt forudsat at defekten kan spores tilbage til producenten. Denne mulighed for at forbigå sælgeren af helhedsproduktet og udsøge sig den ansvarlige kilde til den defekte underkomponent ligger helt på linie med EU-direktivets indledende betragtninger om, at »... enhver, der har andel i produktionsprocessen, skal kunne gøres ansvarlig, for så vidt som et færdigt produkt eller et delprodukt af et sådant eller et leveret materiale lider af en defekt...«.

3. Ingredienser og komponenter

Sondringen mellem ingredienser og komponenter er bestemmende for grænsedragningen mellem produktansvar og mangelsansvar i de tilfælde, hvor det skadevoldende produkt forvolder skade på det helhedsprodukt,

tilfælde, hvor kørellysaggregatet er et separat produkt, der senere er købt og monteret til bilen, kan bilejeren på sædvanlig måde gøre produktansvar gældende.

hvor det indgår. Det siger sig selv, at køberen af en råvare, der totalødelægger køberens færdigvareproduktion på grund af en defekt i råvaren, og hvor køberen er afskåret fra at gøre ansvar gældende mod sælgeren på grund af 1-års-reglen i købelovens § 54, har stærk interesse i at betragte skadesforløbet ud fra et produktansvarssynspunkt for derved at berede vejen for et krav mod sælgeren. Købelovens § 54 spærrer kun for mangelsansvar, ikke for produktansvar. Det gælder en køber af emballage til småkager, der ødelægger småkagerne på grund af afsmag (U 1989.435 H, der afgjordes som en mangelssag), eller en køber af emballage til laks, hvor køberen mener, at laksen har lidt skade på grund af emballagen (U 1995.712 Ø, der afgjordes som en produktansvarssag, men hvor det ikke fandtes godtgjort, at laksen havde lidt skade).

Læren om ingrediens- og komponentskader docerer her, at hvis den defekte del er en *ingrediens*, skal skadesforløbet bedømmes alene efter købeloven, og der er ikke mulighed for at rejse krav baseret på produktansvar. Er delen derimod en *komponent*, kan produktansvarsreglerne benyttes.[6]

Denne problemstilling må ikke blandes sammen med den typiske situation, at færdigvaren forvolder skade på køberen eller på tredjemand, der derefter retter et produktansvarskrav mod sælgeren eller producenten af færdigvaren, der dernæst må søge regres mod leverandøren af den enkeltbestanddel i færdigvaren, som bærer skylden for den skadevoldende defekt: trappestigen bryder sammen under forbrugeren, og stigefabrikanten må svare erstatning til skadelidte. Da sammenbruddet skyldes svage svejsninger på grund af anvendelse af svejsetråde med materialefejl, som fabrikanten har købt hos sin underleverandør, kan han gøre regres mod underleverandøren for den til skadelidte betalte erstatning. Ingrediens- og komponentproblemet befatter sig derimod med, om *stige-fabrikanten*, der nu har et usælgeligt lager stående af stiger med ikke-brudsikre svejsninger, kan trænge igennem med det synspunkt, at den defekte svejsetråd har forvoldt skade på stigerne, således at der foreligger et produktansvar til forskel fra et mangelsansvar, der jo meget vel kan være faldet for 1-års-reglen i købelovens § 54, hvis svejsetråden har ligget på lager hos stige-fabrikanten inden ibrugtagning.

Ifølge gældende teori skal sondringen mellem ingredienser og komponenter navnlig foretages ved, om den til færdigproduktet tilførte bestanddel udgør en sådan væsentlig, integreret og teknisk/økonomisk uadskillelig del

6. Jf. Børge Dahl: »Produktansvar« 1973, side 107-173. Se også Jacob Nørager-Nielsen og Søren Theilgaard: »Købeloven med kommentarer«, 2. udgave 1993, side 752-762, Henrik Nielsen: »Produktansvar« 1987, side 81, Jan Hornsberg og Georg Lett: »Erhvervs- og produktansvarsforsikring« 1993, side 75 ff.

af det fremstillede produkt, at det ikke lader sig gøre at sondre mellem skaden på selve den fejlbehæftede delleverance og det øvrige produkt, hvori den indgår.[7] I U 1959.876 H væltede en hegnsmur som følge af mangler ved murstenene. Der forelå et ingrediensstilfælde. Er den fejlbehæftede underleverance derimod en teknisk/økonomisk udtagelig del af helhedsproduktet, foreligger der en komponentskade. I U 1942.72 H rustede lågene til nogle glas med asparges og ødelagde indholdet. Dette var et komponenttilfælde.

De underliggende betragtninger bag ingrediens- og komponentlæren hviler på flere tankeled, der spænder over et bredt betragningsspektrum. I den ene ende af spektret – det *rene ingrediensstilfælde* – kan det noteres, at visse råvarer i den grad smelter ind i færdigvaren, at der efter fremstillingsprocessen består en sådan identitet mellem råvaren og færdigvaren, at det skadevoldende produkt og det skadelidte produkt er at betragte som en enhed. Stålet, der udvalses til stålplader, der er udsat for hurtig korrosion på grund af underlødigt stål; cementen, der er forurenset med fremmedstoffer, således at de facadeelementer, som cementen udstøbes til, fremstår misfarvede.[8]

I sådanne tilfælde er det ikke træffende at sige, at et defekt produkt har voldt skade på noget andet end sig selv. Dette andet er i et og alt produktet selv, blot i en anden skikkelse. Helheden er summen af delene. Hvis vandet er mikrobeinficeret, er isterningerne, der frembringes ved frysning af vandet, det også. Men vandet forvoldte ikke skade på et andet produkt, for isterningerne er blot en anden fremtrædelsesform af vandet. Skaden på isterningerne, derved at de er kassable – optøning og sterilisation eller udskiftning af vandet er nødvendigt – begrundes ikke et produktansvarskrav, men et køberetligt mangelskrav. Dette må – som før nævnt – ikke forveksles med, at sælgeren af isterningerne, f.eks. en restauratør, der stilles over for produktansvarskrav som følge af forgiftning hos gæsterne i restauranten, naturligvis kan videreføre dette ansvar til leverandøren af vandet efter sædvanlige regresregler, herunder produktansvarslovens § 11, stk. 3.

Det karakteristiske for det rene ingrediensstilfælde er, at den skadevoldende bestanddel udgør færdigvarens råmateriale. Fra dette yderpunkt bevæger ingrediensstilfældet sig ind mod en blandingssituation, hvor den skadevoldende ingrediens kun er en enkelt af flere, måske talrige delelementer i færdigproduktet, men hvor ingrediensen alligevel indgår som en med færdigvaren sammensmeltet

underbestanddel eller i en høj grad af forening med færdigvaren. Krydderierne opløses i den færdige madvare; additivet, der skal skåne bilmotorens indre sliddele, blander sig med benzinen; brandhæmningsvæsken, der skal gøre flysæderne brandsikre, absorberes i stoffibrene.

I den anden ende af spektret møder man det *rene komponenttilfælde*. Her er den skadevoldende bestanddel alene koblet sammen med det færdige produkt uden at være integreret i færdigproduktet: det eksplosionsfarlige batteri, der driver den ledningsfrie boremaskine; den lækende bundventil til olietanken; kølerdækslet med for højt sikkerhedsåbningstryk, der kan medføre udstrømning af varmt vand og damp i bilens kabine.[9]

Der er tale om en glidende skala frem for en skarp sondring. Teoriens udsagn om de tekniske og økonomiske adskillelsesmuligheder for underbestanddelen som en ledetråd for, om underbestanddelen er en ingrediens eller en komponent, er praktiske hjælpekræfter, der skal belyse sværhedsgraden ved en frigørelse af den skadevoldende bestanddel fra færdigproduktet. Teknik og økonomi går imidlertid ikke altid hånd i hånd. Realiteten er, at det i mange tilfælde vil være teknisk problemløst at udtrække – eller neutralisere – den skadevoldende ingrediens i færdigproduktet, men at det økonomisk set ikke vil være nogen farbar vej. Et parti underbeklædninger behandlet med kemikalier, der viser sig allergifremkaldende, vil blive kasseret frem for ombehandlet. Tilsvarende vil det i mange tilfælde være teknisk gennemførligt at udskille den skadevoldende komponent fra færdigproduktet, men også her kan økonomien tale afgørende mod en sådan fremgangsmåde; det er billigere at kassere lommeregneren til små 100 kroner end at udskifte en identificeret defekt elektronisk underkomponent i et af dens diminutive kredsløbskort. I den moderne industriproduktion har automatiseringen sænket stykprisen på det enkelte produkt så dramatisk, at en manuel udbedring vil være økonomisk urentabel i forhold til at kassere det fejlbehæftede produkt og erstatte det med et nyt.

Alligevel er der ingen tvivl om, at retspraksis har været lydhør for teorien i synspunktet om den principielle adskillelsesmulighed, når forholdet mellem en skadevoldende del og den skadelidte helhed skal klassificeres som enten en produktskade eller en mangel og dermed lede frem til enten erstatningsretligt baseret produktansvar eller køberetligt mangelsansvar, jf. navnlig den i note 8

7. Jf. Børge Dahl m.fl. i Juristen 1990, nr. 4, side 173 (temanummer om produktansvar).

8. Jf. dommen i U 1995.502 H med den udførlige kommentar i U 1995 B.425. Se også omtale i U 1995 B.373.

9. I oktober 1997 udsendte BMW en skrivelse til alle ejere af BMW 3-serien, årgang 1983 til 1991, om at rette henvendelse til BMW's servicecentre for at få udskiftet et kølerdæksel. Baggrunden var, at der i kølekredsløbet kunne ske en overbelastning, som i værste fald kunne medføre udstrømning af varmt vand og damp i kabinen. Vanddampen kunne hurtigt tildugge bilens ruder og hindre udsigten, og det varme vand kunne give forbrændinger på benene. Løsningen var et nyt – gratis – kølerdæksel med et sikkerhedsåbningstryk, der var lavere end i de hidtidige dæksler.

nævnte kommentar til dommen i U 1995.502 H. Adskillelsessynspunktet er også adopteret rent i en utrykt VLD af 17.12.1996 (B-1306-89), hvor skaden skyldtes et forbindelsesrør i et fjernvarmesystem - et medierør - der på grund af fabrikationsfejl gav anledning til udsivende vand. Retten fandt, at medierøret ikke var en uadskillelig bestanddel af den monterede rørledning, idet medierøret havde kunnet udtages af rørledningen efter endelig montering. Skaden på medierørets omgivelser ansås derfor omfattet af produktansvaret.

4. Skadesbegrebet

Problemet kan dog også betragtes i et andet lys. Man kan anskue spørgsmålet som et *fortolkningsproblem om skadesbegrebet*. Det skyldes, at det forekommer begrebsmæssigt mindre nærliggende at anskue en negativ tilstand som værende udtryk for en skade, når de negative følgevirkninger ikke har frigjort sig som en fra skadeskilden manifest sluttetilstand. Den erstatningsretlige betragtningsskema på et skadesforløb sigter i sin typiske form på et forløb, der udvikler sig som en begivenhedskæde begyndende med skadesårsagen, fra hvilken en eller flere destruktive effekter udgår, og som hidfører skade på personer eller ting inden for skadesårsagens aktionsradius. I ingrediens- og komponentsituationen er dette procesforløb så at sige ikke udfoldet, men ligger stille som en indbygget tilstand i færdigproduktet. Stigerne er ikke brudsikre som følge af de dårlige svejsninger. Det viser sig først, når man står op på dem. Der er endnu ikke indtrådt en realskade i form af en fysisk forandring af negativ karakter.

For en umiddelbar betragtning bliver analysen nemt stående ved et rent mangelsynspunkt. Det er mangelsynspunktet, synes det, som stigeleverandøren må påberåbe sig over for sin leverandør af svejsetråden. Der er ikke indtrådt nogen skade, kan det hævdes, men kun et almindeligt formuetab i form af en værdiforringelse af færdigproduktet. Tanken om at begrænse skadesbegrebet til at ekskludere den art forringelsestilstande for færdigvaren har navnlig interesse for det forsikrings-selskab, som har tegnet produktansvarsforsikring for leverandøren af den ringe svejsetråd. Hvis det kan hævdes, at produktet grundet en defekt har forvoldt skade på stigen, er man som udgangspunkt i en sædvanlig produktansvarssituation med deraf flydende dækning under forsikringen. Hvis det derimod kan hævdes, at skaden ikke er en skade, men blot et almindeligt formuetab som følge af en mangel, der hører hjemme i køberetten, er forsikringen i sikkerhed mod udbetalingskrav. Det er just denne situation - problemet med at sondre mellem det køberetlige mangelsansvar og det erstatningsretlige produktansvar og problemet med at afgrænse skader over for tab - man ville til livs med de nye standardbe-

tingelser for kombineret erhvervs- og produktansvarsforsikring fra 1987.[10]

5. Ingrediens- og komponentklausulen i 1987-standardbetingelserne for kombineret erhvervs- og produktansvarsforsikring

Den nye særlige ingrediens- og komponentdækning, der findes i standardbetingelsernes § 3, stk. 4, skulle gøre op med de vanskelige problemer med at afgøre, om der er sket skade på færdigvaren på grund af ingrediensen eller komponenten, og - i bekræftende fald - drage en sikker sondring mellem den dækningsberettigede skade på færdigvaren og den ikke dækningsberettigede skade på selve det defekte produkt - ingrediensen eller komponenten. Ingrediens- og komponentdækningen dækker med den dækningssum, man har aftalt med forsikringsselskabet i policen. Dækningsbestemmelsen har følgende ordlyd:

»Forsikringen dækker sikredes ansvar for skade på eller tab vedrørende ting,

a) som sikredes produkt eller ydelse er gjort til en del af, er opblandet eller indarbejdet i, sammenføjnet med, benyttet til emballering af eller på anden måde forbundet med,

b) som sikredes produkt eller ydelse er oparbejdet til, benyttet til oparbejdelse af eller foder for,

c) som sikredes produkt eller ydelse benyttes til fremstilling, bearbejdning eller anden form for behandling af.

Dækning ydes i de i litra a-c nævnte tilfælde, hvad enten der foreligger en skade som angivet i stk. 1 eller et formuetab som angivet i stk. 3, 1. pkt., under de i øvrigt i stk. 1 nævnte betingelser, men kun med den herfor i policen særskilt angivne dækningssum.

Dækningen er begrænset til sikredes ansvar for det direkte tab forbundet med, at en fremstillet eller bearbejdet ting - på grund af sikredes produkt eller ydelse - må kasseres, repareres, er blevet dyrere at fremstille eller bearbejde eller mindre værd.

Dækning ydes kun for den fremstillede eller bearbejdede tings værdiforringelse, de yderligere fremstillings- eller bearbejdningsomkostninger eller selve reparationsudgiften. Andre omkostninger eller tab, herunder som følge af udsendelse af personel, hjemkaldelse, opsporing, undersøgelse eller transport af den fremstillede eller bearbejdede ting eller udsendelse af meddelelser vedrørende denne, dækkes ikke.

I de tilfælde hvor sikredes produkt eller ydelse har forvoldt skade på eller tab vedrørende ting som nævnt i

10. Jf. Børge Dahl: »Erhvervs- og Produktansvarsforsikring - Almindelige forsikringsbetingelser med kommentarer«, udgivet i 1987 af SKAFOR, Dansk Forening for Skadesforsikring. Se også Jan Hornsberg og Georg Lett: »Erhvervs- og Produktansvarsforsikring« 1993.

litra a og b, sker dækning med fradrag af værdien af sikredes produkt eller ydelse uden defekt.»

Et væsentligt træk ved denne særlige dækning er, at det ikke er nødvendigt at sondre mellem ingredienser og komponenter. Produktansvar og mangelsansvar glider sammen, og dækningen står og falder ikke med, om der er tale om det ene eller det andet. Det er heller ikke nødvendigt at sondre mellem skade og tab – begge dele er dækket. Man har herved en bestemmelse, der, hvis forsikringstageren ikke fravælger den, med ét slag skærer igennem en række komplicerede og subtile sondringsproblemer. Forsikringstageren skal alene være opmærksom på – men til gengæld så også være det – om dækningssummen for ingrediens- og komponentskaderne står i realistisk mål til skadesrisikoen. Hvis virksomheden er i en branche, hvor dens produkter altid indgår som bestanddele i en færdigvareproduktion, betyder dette, at produktansvaret stort set altid vil tage skikkelse af et ingrediens- og komponenttilfælde. Dækningsbehovet bør afstemmes hermed, idet man nemt kommer i debat med forsikringsselskabet, hvis der er betydeligt spring mellem forsikringssummen for ingrediens- og komponentdækningen og dækningssummen på den generelle produktansvarsdækning.[11]

6. Betonelementsagen

I de tilfælde, hvor ingrediens- og komponentdækningen ikke fremtræder i standardiseret skikkelse, men i en individuel udgave hos det pågældende forsikringsselskab, kan der imidlertid stadig opstå uenighed mellem forsikringsselskabet og forsikringstager om dækningen. Hvis klausulen er udformet således, at den ikke dækker tab, men kun skade, tvinges man tilbage til den intrikate sondring mellem ingredienser og komponenter og dermed ind i problemstillingen om produktansvar kontra mangelsansvar. Et eksempel fra byretspraksis:[12]

En betonelementfabrik skulle levere præfabrikerede betonelementer til et andelsselskab til to lagerbygninger til afgrøder. Den ene lagerbygning skulle kunne fyldes op med afgrøder til en fyldningshøjde på omkring 4,30 meter, den anden på omkring 5,70 meter. Højere fyldningshøjde krævede mere armeringsjern i betonen for at give elementerne den fornødne styrke til at modstå presset fra de oplagrede afgrøder. Ved en fejl i betonelementfabrikens konstruktionsafdeling kom man til at anvende armeringstegningerne til de styrkemæssigt svagere betone-

lementer til fremstilling af betonelementerne til den højere belastede lagerbygning.

Fejlen kom for dagens lys, efter at leverancen var gennemført, og bygningen stod færdigopført. Da bygningen var fyldt op med afgrøder, slog bygningens vestgavl ud med udfald på ca. 12 cm – dvs. væggen bøjedes udefter, fordi den ikke kunne modstå presset fra den oplagrede afgrøde, som derved lækkede ud af bygningen gennem de opståede gab i det berørte bygningsafsnit.

De ingeniørmæssige undersøgelser af lagerbygningen, der blev foretaget af en nedsat voldgiftsret, viste, at betonelementerne manglede så meget i at kunne yde den nødvendige modstand mod den belastning, som de ville blive udsat for ved opfyldning af lagerbygningen til den påtænkte fyldningshøjde, at der i givet fald ville opstå en meget væsentlig risiko for brud i elementerne. Efter et sådant brud ville elementerne belaste de søjler, der bar tagkonstruktionen, med væsentlig risiko for skade på denne til følge. Indtil andelsselskabet, der ejede lagerbygningen, således blev opmærksom på betonelementernes styrkemæssige underdimensionering – og derved kunne sænke fyldningshøjden for at mindske belastningen af vægpartierne – bestod der efter voldgiftsrettens mening en ikke uvæsentlig risiko for brud på betonelementerne og for efterfølgende skade på andre bygningskonstruktioner. Det skal bemærkes, at da man mindskede fyldningshøjden i tilslutning til udbøjningen af vestgavlen, trak betonelementerne ind igen, således at der ikke var synlige tegn på den skete udbøjning.

Betonelementfabrikken anerkendte sit ansvar over for andelsselskabet og betalte erstatning for tabet af den fyldningshøjde, som andelsselskabet havde mistet ved at have fået en lagerbygning, som kun kunne fyldes op til en lavere fyldningshøjde end forudsat. Betonelementfabrikens produktansvarsforsikringsselskab ville imidlertid ikke anerkende at betale forsikringsdækning for denne erstatning til andelsselskabet. Den pågældende produktansvarsforsikring var tegnet med ingrediens- og komponentdækning, men i en udformning, der afveg fra standardudgaven i 1987-betingelserne, idet forsikringsselskabets version ikke dækkede tab, men kun skade – og skade, meddelte forsikringsselskabet, var der ikke tale om. Den nedsatte brugbarhed af lagerbygningen i form af, at den på grund af de for svage betonelementer kun kunne anvendes med en mindre fyldningsgrad end påtænkt, var ikke en skade, men alene en mangel efter købeloven. Hverken det fysiske udfald af bygningens vestgavl eller den vedvarende nedsættelse af brugsværdien af bygningsværket på grund af bygningens væsentligt ringere belastningsevne var ensbetydende med en skade i forsikringspolicens forstand. Forsikringsselskabet bestred ikke, at betonelementerne var mangelfulde, men mente ikke, at bygningsværket som helhed var i nogen forhøjet risikotilstand, blot bygningen ikke blev anvendt ud over det,

11. Forfatteren har fra praksis set et tilfælde, hvor forsikringsselskabet hævdede, at fremdriftsolien - brændstoffet – til et skib, hvor olien havde ødelagt skibsmotoren på grund af urenheder (sediment), var en ingrediens til motoren, hvorved der kun var dækning efter den meget lavere dækningssum for ingrediens- og komponenttilfælde. Forsikringsselskabet frafaldt dog synspunktet.

12. Retsforlig for Københavns Byret, marts 1998, sag C 23270/1995.

den med de mangelfulde betonelementer kunne tåle. Denne situation kunne ikke betragtes som en skade, men alene som en mangel. Der var dermed ikke dækning for miseren i betonelementfabrikkens produktansvarsforsikring.

Forsikringsselskabets argumentation vandt ikke gehør hos betonelementfabrikken, der tværtimod mente, at der forelå en af produktansvarsforsikringen omfattet skade. Der var leveret et produkt – betonelementerne – der på grund af en defekt i form af utilstrækkelig styrke havde medført en skade på bygningsværket som helhed. Bortset fra nogle mindre småskader på visse bygningsdele bestod skaden i en vedvarende nedsat brugsværdi af hele bygningsværket på grund af bygningens væsentligt ringere belastningsevne. Den generelt forringede bygningsstabilitet og den dermed forbundne nedsatte lagerkapacitet var efter betonelementfabrikkens opfattelse således en skade i produktansvarsforsikringens forstand.

Betonelementfabrikken henviste her bl.a. til en utrykt Østre Landsretsdom af 9. oktober 1979 – den såkaldte limtræssag.[13] En virksomhed havde leveret limtræsbjælker til taget i en gymnastiksal. De delaminerede – gik fra hinanden – hvorved der opstod revner i bjælkerne, således at deres bæreevne nedsattes. Dette medførte, at gymnastiksalens tag sank, hvilket igen påvirkede bygningens stabilitet negativt. Det sagsøgte forsikringsselskab hævdede, at der overhovedet ikke var sket nogen skade. Skaden på taget var nemlig afhjulpet ved en reparation af de mangelfulde bjælker. Desuden havde skaden jo kun ramt selve de mangelfulde bjælker, hvorfor der ikke forelå produktansvar.

Østre Landsret fandt, at nedsænkningen af taget i sig selv var en skade, og dermed var der dækningspligt for udgifterne til på ny at hæve taget og dermed genskabe bygningens stabilitet.

Helt i tråd hermed fulgte byretten i betonelementsagen betonelementfabrikkens synspunkter. Retten fandt, at ikke blot de umiddelbare skader på andre bygningsdele (der var tale om udbøjning af nogle stålsøjler, der bar tagkonstruktionen, deformation af et stålskørt samt ødelæggelse af nogle fuger) måtte betegnes som en skade, der var dækket efter produktansvarsforsikringens ingrediens- og komponentskadebestemmelse; også den generelt væsentligt forringede bygningsstabilitet med den deraf følgende nedsatte lagerkapacitet måtte under de foreliggende omstændigheder betegnes som en skade dækket af forsikringen med dens ingrediens- og komponentskadedækning.

Retten tog også stilling til, om tilfældet var et ingrediensstilfælde eller et komponenttilfælde, en stillingtagen,

der beroede på nogle af forsikringsselskabet fremsatte synspunkter om fradrag i dækningen. Retten fandt på det punkt, at det uanset de hermed forbundne omkostninger principielt ville være muligt at adskille betonelementerne fra bygningens øvrige bestanddele, og at der derfor ikke var tale om en ingrediensskade. Afgørelsen er her helt på linie med medierørsdommen omtalt ovenfor.

Afgørelsen er interessant i to henseender. For det første finder retten, at skadesbegrebet også dækker den tilstandsforringelse, som beror på bygningens reducerede stabilitet, og den brugsforringelse, som hænger sammen med den lavere lagerkapacitet. Dette er ikke nogen erstatningsretlig nydannelse, men betegner i tilknytning til ingrediens- og komponentproblemet en klargøring af, at den skadesrisiko, der kan realiseres, hvis brugen af færdigvaren foretages som forudsat – og som underbestanddelen har tilført færdigvaren – må anskues ved at betragte funktionskravene til færdigvaren. At underkomponenten er leveret med mangler, kan ikke tvinge til den følgeslutning, at de negative virkninger, som disse mangler spreder i færdigvaren, når den ibrugtages, også selv skal betragtes under et mangels synspunkt, således at produktansvaret så at sige spærres ude af bedømmelsen.

For det andet var det forsikringsselskabets synspunkt, at bygningen i alt væsentligt var identisk med sine betonelementer, således at skaden reelt ikke havde ramt noget andet end disse betonelementer selv. I forhold til sagens faktum var dette en overforenklet synsmåde, eftersom bygningen havde særskilt tagkonstruktion og også en række andre bestanddele ud over selve betonelementerne. Det forstås, at forsikringsselskabet med dette udgangspunkt også fandt det konsekvent at hævde, at der var tale om et ingrediensstilfælde. Betonelementerne var bygningens ingredienser, sagde man, og følgelig måtte sagen betragtes blot som en køberetlig mangelssituation, der ikke kunne give anledning til krav efter produktansvarsforsikringen (der nok havde en ingrediens- og komponentklausul, men kun med dækning for skade, ikke for tab). Retten forkastede som nævnt dette synspunkt under henvisning til, at det principielt var muligt at skille betonelementerne fra bygningen.

7. Sondringen mellem ingredienser og komponenter

Sondringen mellem ingredienser og komponenter har afgørende betydning for grænsedragningen mellem produktansvar og mangelsansvar i de tilfælde, hvor den skadevoldende underbestanddel volder skade på det helhedsprodukt, hvori delproduktet indgår. De styrende kriterier for sondringens gennemførelse har af den grund stor interesse i praktisk sammenhæng.

Det siger sig selv, at den reale underliggende betragtning bag adskillelsessynspunktet stikker dybere end til

13. Østre Landsrets dom af 09.10.1978, 8. afd., sag nr. 22/1977. Omtalt hos Børge Dahl: »Erhvervs- og Produktansvarsforsikring - Almindelige forsikringsbetingelser med kommentarer«, side 22.

blot en bedømmelse af, om underbestanddelen kan frigøres og udtages fra den færdigvare, som den har beskadiget. Adskillelessynspunktet, som er trukket i forgrunden i medierørdommen og i betonelementsagen, afspejler kun et enkelt aspekt af en mere omfattende problemstilling.

Det virkelige skelnemærke mellem ingrediensen og komponenten er ikke adskilleligheden eller udtageligheden. Sondringen må i de enkelte tilfælde drages ud fra en helhedsbetragtning, der ikke kan endegyldigt rationaliseres og opløses i skarpe og udtømmende kriterier. Helhedsbetragtningen er nødvendig, fordi begreberne ingrediens og komponent ikke er objektive artsbetegnelser, men terminologiske kategorier, der hviler på en sum af konventionelle forestillinger og indlevede betragtningsmåder. Helhedsbetragtningen må dels respektere denne arv og samtidig søge fodfæste i nogle klare ledemærker for at udtrykke konsistens ved bedømmelsen af de skiftende tilfælde i praksis. I det følgende drøftes en håndfuld sådanne ledemærker, der kan tjene som hjælpekræfter ved sondringens gennemførelse.

7.1. Lav og høj integrationsgrad

Ingredienser vil typisk være præget af høj integration i det færdige produkt. Ingrediensen er så at sige forsvundet og blevet ét med det færdige produkt som en bestanddel af dette. Integrationen vil ofte være af kemisk eller fysisk natur: der er opstået en ægte kemisk forbindelse mellem to eller flere stoffer; der er fremstillet en opløsning, f.eks. en sukkeropløsning, hvor sukkeret ikke kan skilles fra væsken ad mekanisk vej som filtrering; der foreligger en blanding, f.eks. hvor granulerede nødestykker æltes ind i dej; eller der foreligger en opslemning, en suspension af små appelsinstykker i vand, hvorved fås appelsinjuice. I alle disse tilfælde kendt fra fødevarerindustrien er integrationen mellem delprodukt og færdigprodukt stor, og det forekommer mest træffende at rubricere delproduktet som en ingrediens i færdigproduktet. Skønt graden af integration er høj, kan der dog ske adskillelse. Sukkeret kan adskilles fra væsken, hvori det er opløst, ved en bortkogning af væsken. Den højeste grad af integration opnås, når færdigproduktet ikke består af andet end råvaren: vandet fryses til isterninger, leret brændes til teglsten, kødfarsen steges til bøffer, glasmassen smeltes til drikkeglas, stålet støbes til ståldragere, eller - som i U 1995.502 H - cementen udstøbes til facadeelementer. I disse tilfælde er integrationsgraden fuldkommen, således at der heller ikke kan ske adskillelse, men alene - hvis tildannelsesprocessen er reversibel - en tilbageføring til den oprindelige tilstand af råstoffet.

Omvendt er det mest nærliggende at karakterisere delproduktet som en komponent, når der er tale om lav integrationsgrad. Emballagen omsvøber fødevarer, et

pvc-rør forbinder en radiator med forsyningsledningen, en forfjeder er monteret i en biltype, et gasanlæg er installeret i en campingvogn. Det særlige ved sådanne tilfælde er, at forbindelse mellem delprodukt og færdigprodukt typisk er af mekanisk natur - fastgørelse ved påskruining, boltning eller ved hjælp af andre befæstigelsesmidler. Det ændrer ikke billedet, at delproduktet bindes stærkere til placeringsstedet, f.eks. ved svejsning eller lodning.

7.2. Lav og høj dominansgrad

Er delproduktet en bestanddel, hvis egenskaber i udpræget grad er afgørende for egenskaberne hos det færdige produkt? Mælkens kvalitet er udslagsgivende for ostens kvalitet. Kødråvarerne er udslagsgivende for kvaliteten af den udskårne pålægsvare. Høj dominans vil typisk foreligge, når forædlingsprocessen fra råvare til færdigvare ikke er mere omfattende, end at råvarens kvalitet reelt behersker det færdige resultat. Det vil i de fleste tilfælde være ensbetydende med, at råvaren også kvantitativt spiller den største rolle i færdigvaren - melet er den væsentlige råvare i brødet.

Ved komponenttilfælde er komponenten ikke nogen dominerende, men selvsagt hyppigt en vigtig del af den færdige vares funktion og ydeevne. Uden tændrør vil benzinmotoren ikke starte; uden motorolien kører motoren ikke længe. Man kan ved dominanssynspunktet dels lade sig lede af de kvantitative og kvalitative synspunkter, men sjældent af rent økonomiske. Vitale enkeltdele behøver ikke have stor økonomisk værdi, selvom helhedsproduktets funktion er prisgivet uden dem.

7.3. Intakt beståen og omdannelse

Adskillelsesbetragtningen er i realiteten blot en refleks af integrationsgraden. Hvis delproduktet er forsvundet fuldstændigt i færdigproduktet og derved har tabt sin selvstændige eksistens - aluminiummet er omsmeltet og forarbejdet til stoleben - er adskillelse umulig. Aluminiummet er omdannet i produktionsprocessen og eksisterer nu i en anden og forarbejdet form, malet og lakeret osv. Ingredienser vil typisk miste deres egetliv under forarbejdningen, således at de ikke længere kan udpeges eller identificeres som et bestående delelement af færdigvaren. De er til stede, men er optaget som en samvirkende bestanddel af det færdige produkt. Komponenter bevarer på deres side typisk en eksistens som en intakt enhed, der forefindes på et bestemt fysisk sted i den færdige vare. De kan gerne identificeres og måske udtages uden destruktive indgreb i eller omdannelser af helhedsstrukturen. Netop muligheden for at identificere underbestanddelen efter dens indføjelser i færdigvaren som en intakt og fra færdigvaren separat bestanddel er et argument for at betragte

underbestanddelen som en komponent – men om komponenten fra et teknisk og økonomisk synspunkt på ny kan frigøres, bør ikke tillægges nogen afgørende vægt, eftersom dette beror på selvstændige instrumentelle og omkostningsmæssige hensyn. Det kan meget vel være, at rubriceringen af underbestanddelen som en komponent vil falde i tråd med lethedsgangen med hensyn til at frigøre underbestanddelen som en intakt enhed, men netop fordi dette afgøres af et mangefold af faktorer som økonomi, praktiske hensyn, tilgængeligheden af de fornødne tekniske faciliteter, bør udtageligheden ikke være bestemmende for grænsedragningen mellem komponent og ingrediens og dermed for spørgsmålet om, hvorvidt tilfældet skal behandles efter produktansvarsretten eller køberetten. I flertallet af nutidens elektroniske produkter er der tale om mikroskopiske kredsløb, hvori svigt i underbestanddele udmærket lader sig identificere og henføre til lokaliserede fysiske dele, men hvor det ville være økonomisk håbløst og teknisk set overordentligt vanskeligt at frigøre de fejlbehæftede dele fra det færdige produkt, fordi de er smeltet dybt ind i færdigvarens vanskeligt tilgængelige produktstruktur. Det vil ikke være træffende at tale om en ingredienssituation til trods for den tætte forening mellem produktets bestanddele. Der foreligger et komponenttilfælde. I komplekse kemiske molekyler, f.eks. syntetisk fremstillede medicinalprodukter af høj kompleksitet, kan der være afsnit af den omfattende molekylestruktur, som har negative indvirkninger på produktets virkningsevne. Samtidig kan det være, at disse afsnit spiller en væsentlig rolle i produktets karakteristiske terapeutiske egenskaber. Afsnittet kan identificeres og udfraktioneres ad kemisk vej, men en udskillelse ændrer muligvis produktets kemiske, fysiske og biologiske egenskaber. Det vil her ikke være træffende at

talte om en komponentsituation. Der foreligger en ingredienssituation. I pagt med denne tankegang vil producenten af et elektronisk produkt, som har købt mikroledere til sine kredsløbskort, der beskadiges ved fejlspænding som følge af fabrikationsfejl i mikrolederne, kunne rette et produktansvar mod leverandøren af mikrolederne. Medicinalproducenten, der ved kemisk syntese har fremstillet sit præparat bl.a. ved brug af et leveret kemisk fragment, men hvor præparatet grundet en fejl i dette fragment må kasseres som ubrugeligt, må basere sit krav mod underleverandøren på mangelsreglerne.

Sondringen mellem ingredienser og komponenter må ikke lade sig forføre af terminologiske forestillinger, men må fæstne sig ved det faktiske forhold mellem helhedsproduktet og underbestanddelen. Det er hensigtsmæssigt, at sondringen drages på en måde, der ikke går på tværs af de realbetragtninger, der skiller produktansvarsretten fra køberetten. Mangler, hvis negative virkninger altovervejende begrænser sig til selve salgsgenstanden og ikke afføder skader på dens omgivelser, hører hjemme i køberetten; mangler, der også bliver til defekter, fordi de negative virkninger altovervejende breder sig ud over salgsgenstanden og volder skade på dens omgivelser, hører produktansvarsretten til. Det særlige ved ingrediens- og komponentproblemerne er just, at skaden består i en forringelse af det samlede produkt, som ingrediensen eller komponenten var beregnet på at skulle indgå i. Det er dette særegne familieskab mellem del og helhed, der gør det nødvendigt at vurdere, hvornår indvirkningen på helheden blot er et forplantet udtryk for delens mangelfuldhed og dermed et køberetligt anliggende, og hvornår indvirkningen på helheden fremtræder med så skadesbetonet et præg, at delens mangelfuldhed også må betragtes som en defekt efter produktansvarsretten.

Selskabs- og børsretlig regelkonflikt

Af professor, dr.jur. Erik Werlauff

Artiklen analyserer brydningsfeltet mellem selskabs- og børsret og antager, at det på en række områder i tilfælde af regelkonflikt vil være en lex specialis-betragtning, der skal løse skismaet, men at børsretten ikke nødvendigvis på alle felter er lex specialis i forhold til selskabsretten.

Vort samfund bliver stadigt mere komplekst, og juraen må nødvendigvis afspejle dette. Fra de klassiske discipliner udskilles med mellemrum nye discipliner, som gør krav på en selvstændig status i retsvidenskabelig forskning og undervisning. En sådan udvikling er uundgåelig, men det er væsentligt, at discipliner og begreber,

der tilsyneladende er nye, i videst muligt omfang søger deres sikre fundament i juraens kendte, klassiske begrebsverden. Overraskende ofte viser dette sig at være muligt, uanset at nye discipliner ved første bekendtskab kunne synes at være så »tekniske« og »moderne«, at de må have deres egne begreber. Lettere bliver det ikke, når de